

Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita

Introducere. Metodologia cercetării

Despre zona Covasna-Harghita s-au scris și s-au spus multe în ultimii ani, în mass-media făcându-se aprecieri inclusiv asupra fenomenelor demografice și ale conviețuirii inter-etnice. De aceea, cercetarea obiectivă a unor dimensiuni ale acestor fenomene este mai mult decât necesară, acestui imperativ încercând să-i răspundă și prezenta lucrare.

Lucrarea *Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita* își propune să abordeze dintr-o perspectivă interdisciplinară (demografică, sociologică și a istoriei - locale și regionale) următoarele probleme: reconstituirea evoluției unor fenomene demografice pe o durată de 150 de ani (1850-1992 și câteva date preliminare ale recensământului 2002); consecințele unor evenimente politice (în primul rând ale schimbărilor organizării teritoriale) asupra dinamicii populației și comportamentului demografic din estul Transilvaniei; evidențierea unor linii de demarcație, a continuității și a rupturilor care s-au produs în perioada analizată; caracteristici ale rețelei de localități urbane și rurale; aspectele specifice ale relației etnie-confesiune în sud-estul Transilvaniei; mutațiile intervenite în structura etnică și confesională a populației județelor Covasna și Harghita în perioada 1850-2002; considerații referitoare la unele procese și structuri demografice în cele două județe; evoluțiile recente ale mișcării naturale, direcții și consecințe ale mișcării migratorii, amploarea și dinamica procesului de asimilare a românilor din zonă; prezentarea principalelor comunități etnice din arcul intracarpatic și, în acest cadru, a unui studiu de caz privind comunitățile românești din Covasna și Harghita; surprinderea unor dimensiuni ale conviețuirii inter-etnice și implicațiile demografice ce decurg din raportul inversat dintre majoritate și minoritate existent în județele sus-numite.

Inițial, cercetarea a fost întreprinsă doar în județul Covasna. Ulterior, ca a fost extinsă și în județul vecin, Harghita, județ cu o configurație etnică și confesională comparabilă. S-a urmărit evoluția diferențiată a structurii etnice

și confesionale a populației pe categorii de localități: urbane și rurale, monoetnice și etnic mixte. Analiza dintr-un județ a fost focalizată la nivelul localităților, văzute atât ca unități administrative, cât și ca niște comunități umane și ca medii de desfășurare a vieții sociale.

După modelul folosit de profesorul Traian Rotariu în studiul privind evoluția populației Munților Apuseni, am căutat să surprindem situația demografică a zonei, în dinamica ei, pe o perioadă de un secol și jumătate, utilizând în principal, ca sursă de informație, recensămintele efectuate pe acest teritoriu. Am format o bază de date, pregătită de lucrări sintetice și studii mai vechi și mai noi, inclusiv documente eclesiastice ortodoxe, urmărind o bună cunoaștere a problematicii specifice zonei și o înțelegere a fenomenelor demografice în dinamica lor. Pentru elaborarea capitolelor de demografie istorică, de un real folos ne-au fost lucrările de specialitate elaborate de Traian Rotariu și colaboratorii săi (Cornelia Mureșan, Elemer Mezei, Maria Semeniuc), Vladimir Trebici, Vasile Ghețău, Dumitru Sandu, Radu Halus, Ioan și Sorina Bolovan, Varga E. Arpad, Gheorghe Siseștean, Valer Vereș, Elvira Racolța și colegii săi de la Direcțiile Județene de Statistică ale Județelor Covasna și Harghita.

Analiza schimbărilor demografice, în primul rând a celor privind structura etnică și confesională, din localitățile județelor Covasna și Harghita, în perioada 1850-1992, a fost înlesnită și de punerea în circulație în limba română a datelor recensămintelor efectuate pe teritoriul Transilvaniei, începând cu anul 1850, prin grija cercetătorilor Catedrei și Laboratorului de Sociologie a Universității "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, și a lucrărilor în limba maghiară a cercetătorului Varga E. Árpád. Studiul evoluției structurii etnice și confesionale a localităților județelor Covasna și Harghita a putut fi finalizat datorită faptului că, în lucrările respective, informațiile demografico-statistice coboară până la nivel de localitate, iar sistemul de localități este transpus în forma actuală de organizare a teritoriului.

În lucrare au fost valorificate concluziile unor cercetări sociologice efectuate în zona

Covasna și Harghita de Vasile Dâncu, Marius Lazăr, Horváth István, Irina Culic, Maria Cobianu-Băcanu, Lily Rain, Ștefan Bruno, Alina Mungiu-Pippidi, Ancuța Plăieșu, Claudia Buruiană, Oláh Sándor, George Roncea, precum și cele realizate pentru redactarea unor lucrări de licență, masterat și doctorat, semnate de Codrina Șandru, Violeta Pătrunjel, Daniela Dumbravă, Claudiu Bădescu, Alin Câmpeanu, Teodora Roșca, Delia Ferchiu, Sebastian Pârnu, Ciprian Staicu ș.a. Concluziile cercetărilor sociologice au fost întregite cu sinteze ale discursului comunitar (politic, al societății civile și al mass-media).

Capitolele de istorie locală oferă ceea ce noi numim cadru istoric, conform teoriei și metodologiei monografiilor sociale pe cadre și manifestări, elaborată și experimentată de Școala Sociologică de la București a lui Dimitrie Gusti. Pentru comunitățile românești au fost elaborate sinteze monografice, biografii etno-culturale și științifice. Bibliografia parcursă cuprinde lucrări semnate de I.I. Russu, Camil Mureșan, Nicolae Edroiu, Mircea Păcurariu, Nicolae Bocșan, Ioan Aurel Pop, Toader Nicoară, Ioan Ranca, Ioana Cristache-Panait, Imre István, Ana Grama, Pál Edith, Mircea Sfârlea, Pál Antal, Liviu Boar ș.a.

Prezentarea principalelor momente de istorie locală a avut în vedere faptul că înțelegerea fenomenelor prezente nu este, de regulă, satisfăcătoare, fără a cunoaște evoluția ori geneza lor, deci trecutul. Numărul relativ redus al lucrărilor editate despre istoria românilor din sud-estul Transilvaniei ne-a determinat să recurgem la constituirea unui fond de manuscrise (format din cronicile parohiale, lucrări memorialistice ș.a.) și la analiza unui mare număr de documente arhivistice inedite. Ne-am raportat la document nu numai ca oglindă a realității, ci și ca parte a relațiilor sociale, încercând să descifrăm: cine l-a produs, cu ce scop, cui se adresează.

Pentru surprinderea unor dimensiuni ale conviețuirii interetnice, am întreprins analiza presei locale de limbă română și maghiară, monitorizând discursul și comportamentul public al principalilor lideri politici, de opinie și ai societății civile, în perioada de după 1990, îndeosebi în anii 2001-2002.

Cercetarea unor comunități bine circumscrise presupune abordarea palierului simbolic, deci metoda comprehensiv calitativă. Am recurs inclusiv la utilizarea stilului și abordării emice recunoscute în antropologia culturală,

adică redarea realității sociale prin prisma și limbajul subiecților cercetați. Am dorit să îmbinăm abordarea cantitativă (bazată pe cifre și metode statistice) cu cea calitativă (axată pe metode discursive și analiza comprehensivă). Studiului intensiv al comunităților socio-culturale de scală mică și mijlocie îi este proprie observația participativă de lungă durată, asociată cu interviuri, analiza de documente și materiale simbolice. Observația participativă a fost dublată, de asemenea, cu analiza discursurilor și convorbirilor, cu biografia, studiul de caz, analiza retoricilor cotidiene, fragmente de istorie orală, convorbiri informale ș.a.

Ca urmare a faptului că lucrarea este fundamentată și construită pe un cadru interdisciplinar, în abordarea și tratarea temelor s-au profilat discursuri diferențiate. Astfel, fiecare capitol în parte este caracterizat de utilizarea unei terminologii specifice materialului supus analizei, fie ea sociologică, demografică și/sau istorică și, bineînțeles, păstrându-se o permanentă interconexiune discursivă între domeniile respective.

Demersul nostru cognitiv a pornit de la următoarele ipoteze: indiferent de schimbările la nivel "macro", în comunitățile care sunt caracterizate de un "minim demografic" se pot elabora și promova politici, formale sau informale, de organizare a vieții sociale, reușindu-se conservarea și prezervarea identității; din punct de vedere structural, etnia și confesiunea comunităților rurale monoetnice, comportă în timp o schimbare semnificativ mai lentă decât cea a comunităților urbane; în localitățile etnic mixte, creșterile populaționale au avut cauze diferite: în cazul populației românești se poate afirma că determinant este sporul natural mai mare, iar în cazul populației maghiare determinantă este asimilarea populației de alte etnii (români, armeni, evrei, țigani); creșterea populației românești din județele Covasna și Harghita a avut drept principal factor sporul natural - superior mediei pe județ - înregistrat în comunitățile monoetnice românești din zonele locuite preponderent de români și sporul migratoriu înregistrat în principalele orașe, în perioada 1968-1989; segmentul de populație a celor două județe (Covasna și Harghita) rezultat din sporul migratoriu provinc, cu precădere, din județele limitrofe, contrar idcii, mult vehiculate, conform căreia acesta este compus, în marca lui majoritate, din locuitori ai zonelor de peste Carpați, respectiv din Moldova, Muntenia, Dobrogea și

Oltenia; procesul de deznaționalizare și asimilare a românilor, ale cărui dimensiuni pot fi cuantificate, are o structură radială de manifestare: în centrul "secuimii" se situează o grupare de localități cu populație preponderent maghiară, care formează nucleul intens al procesului, iar pe măsură ce se înaintează spre zonele de margine, locuite preponderent de români, intensitatea procesului se reduce; localitățile care au înregistrat în ultimii ani creșteri demografice semnificative au în componența lor importante comunități de țigani (romi); funcționalitatea climatului de conviețuire interetnică din județele Covasna și Harghita își pune amprenta, în mod evident, pe structura etno-confesională a rețelei de localități din cele două județe; în localitățile etnic mixte, în care proporțiile dintre cele două etnii sunt mai aproape de paritate, structurile concurențiale și interferențele etno-culturale sunt mult mai prezente; inversarea raportului majoritate-minoritate în Covasna și Harghita imprimă o serie de efecte perverse, inclusiv asupra proceselor și fenomenelor demografice din zonă.

În abordarea raportului dintre etnic și confesional din dezbaterile românești interbelice și contemporane, alături de trecerea în revistă a vastei literaturi pe care o presupune tema și nevoia noastră de a o circumscrie la dimensiuni reduse, am optat pentru varianta de a ne restrânge la mai puțini autori și a-i reda mai detaliat, pentru că în acest fel tema se încheagă mai bine și devine mai accesibilă chiar pentru cititorul mai puțin inițiat în domeniu.

Am plecat de la ipoteza că hiatusul, sau ruptura care s-a produs la nivel oficial, societal, între etnic și confesional, din perioada totalitară, a creat un vid de cunoaștere, multe din lucrările cu acest dublu caracter etno-religios nefiind accesibile, mai bine zis fiind interzise. De aceea, am considerat mai utilă tratarea numai a câtorva autori interbelici și contemporani (Constantin Rădulescu-Motru, Dumitru Stăniloae, Nichifor Crainic, Nicolae Paulescu, Lucian Blaga, Vasile Băncila, Ilie Bădescu), ei constituind pentru noi cercetare exploratorie sau ceea ce sociologic numim "studii de caz" și, nicidecum o tratare completă și complexă a etnicului și confesionalului.

La fel am procedat și în cazul abordării sociologice a conceptelor de "etnie", "etnicitate", "identitate etnică", "minoritate etnică", "confesiune", și a celor apropiate, de "națiune", "naționalitate", "minoritate națională", "religie",

"cult", prezentând definițiile inițiale, evoluțiile în timp ale acestora și accepțiunile actuale din literatura străină (Vacher de Lapouge, Max Weber, Thompsons, R., Hutchinsons, J., Smith, A. D., Barth F., Jenkins, R., Tajfel, H., Anderson, B., Gellner, E., Hroch, M., Waters, M. ș.a.) ca și din literatura română (Achim Mișu, Cătălin Zamfir, Elena Zamfir, Horváth István, Maria Cobianu-Băcanu, Gheorghe Siseștean, Gărlan Mictat ș.a.).

Lucrarea cuprinde următoarele capitole și concluzii principale:

Capitolul "*Etnie și confesiune în sud-estul Transilvaniei*" începe cu prezentarea cadrului geografic și istoric. Județele Covasna și Harghita, situate pe cursul superior al Oltului, în zona interioară a Carpaților de curbură, au o poziție centrală în cadrul țării. Această poziție geografică a făcut ca Sud-Estul Transilvaniei să constituie întotdeauna o zonă de întrepătrunderi și confluente culturale și demografice. Din cele mai vechi timpuri până în prezent, viața comunităților umane din acest teritoriu a fost și rămâne marcată de strânse legături între cele trei provincii românești, iar într-o viziune mai largă, între Bazinul Carpatic, arealul balcanodunărean și spațiul nord-pontic.

Împreună cu o parte din județul Mureș, județele Harghita și Covasna formează o zonă relativ compactă locuită de maghiari (fostele scaune secuiești), reprezentând o "insulă maghiară" înconjurată de județe cu populație românească. Harghita și Covasna sunt singurele județe din România în care, potrivit rezultatelor recensământului din anul 1992, locuitorii de naționalitate maghiară formează majoritatea populației: Harghita - 84,76% și Covasna - 75,21%. În înțelegerea modului de formare și evoluție a acestei concentrări, trebuie avute în vedere condițiile geografice și climatice ale teritoriului celor două județe, precum și condițiile specifice din zonă, după stabilirea secuilor în fața pasurilor carpatice (sec XII / XIII).

Subcapitolul "*Istorie și demografie*" cuprinde considerații privind situația etno-demografică din cele două județe după Revoluția de la 1848, aspecte ale politicii demografice în timpul dualismului (1867-1918), evoluții demografice în perioada 1919-1940 (cu prezentarea proiectului de "reromânizare" a etnicilor români maghiarizați), pierderile etnice românești (de fapt, epurarea etnică a românilor) din perioada 1940-1944, secvențe din timpul experien-

tului socialist reprezentat de Regiunea Autonomă Maghiară (1952-1968), consecințe demografice ale industrializării socialiste (1969-1989), realități politice și etno-confesionale după decembrie 1989.

În această perioadă de 150 de ani, în afară de momentul 1867, au avut loc trei schimbări teritoriale (1918, 1940, 1944), înregistrându-se intervale favorabile afirmării identitare și demografice românești (1849-1867, 1918-1940, 1968-1989) și intervale favorabile populației maghiare (1867-1918, 1940-1944, 1952-1968). Din perspectiva comunităților românești din zona de referință, această evoluție ciclică (fiecare perioadă fastă pentru români fiind urmată de o perioadă de maximă intoleranță), s-a înscris în procesul de secuizare și maghiarizare a românilor produs de-a lungul ultimelor secole. Din cele 10 valuri de asimilare imediată și de alungare a românilor din ceea ce istoric s-a denumit "*Secuime*", puse în evidență de Nicolae Edroiu, cinci sunt înregistrate între 1850-1992, fiind documentate de recensămintele moderne, fie că ele au fost efectuate sub administrație austriacă, ungurească sau românească.

Timp de peste 100 de ani (1850-1956), ponderea populației românești în totalul populației celor două județe a rămas aproape aceeași sau a crescut nesemnificativ (de la 14,1% la 18,2% în Covasna și de la 8,5% la 9,4% în Harghita). Pierderile etnice românești din toamna anului 1941 sunt puse în evidență și de faptul că ponderea populației românești, în totalul populației din cele două județe, în 1941 a fost mai mică decât cea înregistrată în 1850 (12,9%, față de 14,1%, în județul Covasna, și 6,2% față de 8,2% în județul Harghita). Pierderile etnice românești din perioada ce a urmat Dictatului de la Viena au fost cu greu recuperate. Ponderea cea mai mare a românilor din anul 1930 în totalul populației a fost atinsă în județul Covasna după 47 de ani (19,9% în 1930 și 19,6% în 1977) și în județul Harghita după 36 de ani (10,0% în 1930 și 10,8% în 1966). Așa zisa "*românizare a ținuturilor secuiești*" (de fapt o ușoară sporire a populației românești, ca urmare a sporului natural mai ridicat înregistrat în localitățile monoetnice românești dar și a sporului natural migratoriu înregistrat în principal în orașele din zonă - de la 19,3% la 25,4%, în județul Covasna și de la 11,1% la 14,0%, în județul Harghita) a avut loc după reorganizarea administrativ-teritorială din anul 1968, când au luat ființă județele Covasna și Harghita.

. Capitolul "*Procese și structuri demografice în județele Covasna și Harghita*" începe cu prezentarea unor considerații privind evoluția structurii etnice și confesionale a populației celor două județe și prezintă principalele caracteristici ale rețelei de localități, reperele istorice și contemporane ale mișcării migratorii și ale celei naturale a populației, și se încheie cu redarea principalelor date preliminare ale recensământului populației din martie 2002.

Între anii 1850-1992, populația județului Covasna s-a dublat, crescând de la 114.000 la 223.000. Componenta românească a populației a cunoscut o dinamică mai accentuată decât cea maghiară, respectiv de 3,38 ori față de 1,85 ori. Creșterea cea mai importantă a populației s-a înregistrat în mediul urban (6,14 ori față de 1,7 ori în mediul rural). Pe etnii, în orașe, populația românească a crescut de 11,4 ori față de 5,46 ori cea maghiară. Și în mediul rural, românii au crescut în perioada la care ne referim de 1,78 ori față de maghiari, a căror creștere a fost de doar 1,09 ori.

În județul Harghita, în aceeași perioadă, s-au înregistrat valori foarte apropiate, atât în ceea ce privește populația totală (în urban și rural), cât și cele două etnii principale. Între 1850-1992, populația județului Harghita s-a dublat, crescând de la 163.184 la 348.335 locuitori. Urmărind modificarea ponderii populației românești și maghiare a celor două județe, se observă că, în timp ce în județul Harghita populația de etnie română din mediul rural a rămas aproximativ la aceeași pondere, în județul Covasna aceasta a crescut de la 14,2% la 21,6%.

Pentru a putea surprinde corelația dintre evoluția populației totale a localităților județului Covasna și structura etnică a acestora în perioada 1850-1992, am împărțit localitățile județului în trei categorii: localități monoetnice cu populație de etnie română, localități cu populație etnică mixtă și localități monoetnice cu populație de etnie maghiară. S-a avut în vedere structura etnică a localităților județului la recensământul din ianuarie 1992.

Datele prezentate pun în evidență o evoluție demografică diferențiată pe cele trei categorii de localități. Localitățile monoetnice cu populație de etnie română au cunoscut, în perioada de referință, o creștere de aproape 5 ori (fără orașul Întorsura Buzăului, de doar 4 ori). Populația din cele 9 localități etnic mixte a crescut de 3,8 ori, iar fără cele două orașe, Sf. Gheorghe și Covasna, de 3 ori. Grupul cel mai numeros, al localităților monoetnice cu popu-

lație de etnie maghiară a crescut doar de 1,3 ori, iar fără orașele Tg. Secuiesc și Baraolt, creșterea este aproape nesemnificativă (de 1,04 ori). Pentru comune, lucrurile stau astfel: ponderea românilor a crescut în 10 localități, a rămas constantă în 10 și a scăzut în 13; ponderea maghiarilor a crescut în 15, a rămas aceeași în 9 și a scăzut în alte 9.

Ca urmare a unor procese demografice complexe și interdependente, legate de mișcarea naturală și geografică a populației, asistăm, pe de o parte, la creșterea populației românești, îndeosebi în mediul urban și în localitățile monoetnice românești, iar pe de altă parte, la scăderea sa substanțială în multe localități ale județului Covasna.

În perioada 1850-1992, în 32 de localități rurale din județul Covasna, elementul românesc a pierdut teren în aceeași perioadă, în 11 localități numărul românilor s-a redus substanțial, iar în alte 21, românii, practic, au dispărut. Asimilarea s-a realizat, în principal, în localitățile etnic mixte, în care ponderea românilor era sub 10% din totalul populației. De remarcat, totuși, că în 22 de localități în care românii au fost asimilați, procentul lor în totalul populației, în 1850, era de peste 10%. Dacă urmărim dispersia teritorială a localităților monoetnice românești și a celor etnic mixte, în care românii nu au fost asimilați, putem constata că toate acestea se află la poalele munților de curbură, pe linia Brețcu-Zăbala- Covasna- Zagon- Valea Mare-Depresiunea Întorsurii Buzăului- Mărcuș- Dobârlău-Băcel și terminând cu zona Vâlcele-Araci-Hăghig - aflată în vecinătatea localităților românești din județul Brașov. Toate celelalte comunități rurale românești situate în interiorul județului au fost asimilate.

Populația de etnie maghiară din județul Covasna a crescut numeric între 1850-1992, de 1,85 ori. Creșterea cea mai mare a avut loc în mediul urban (5,46 ori). Ponderea maghiarilor a crescut în 15 comune, respectiv cele în care ponderea românilor a scăzut. Din totalul de 23 comune cu populație monoetnică maghiară, numai în 10 populația a crescut în 1992 față de 1850.

În județul Harghita, au cunoscut creșteri însemnate doar localitățile urbane, cele etnic mixte de 7,51 ori și cele monoetnice maghiare de 6,06 ori. Specific județului Harghita este câștigul etnic realizat în câteva localități cu populație majoritar românească, de către populația de etnie maghiară. În localitățile

etnic mixte din județul Harghita, doar în 4 comune etnic mixte ponderea populației românești a crescut între 1850-1992. În perioada de referință, ponderea românilor a crescut în 4 localități, în 12 a rămas constantă și în 33 a scăzut; ponderea maghiarilor a crescut în 32 localități, a rămas aceeași în 9 și a scăzut în 8 localități.

Și în cazul județului Harghita cele mai vulnerabile la asimilare au fost comunitățile românești cu o pondere de sub 10 % din totalul populației. Se observă, totuși, diferența dintre numărul de localități în care practic românii au dispărut (36 sate) și cele în care numărul acestora s-a redus substanțial (11 sate). În această perioadă, în județul Harghita au dispărut, prin pierderea identității etnice, peste 20 de comunități românești, cu peste 100 de persoane, inclusiv comunități mari.

Pentru întreaga perioadă 1850-2002, și în ceea ce privește evoluțiile demografice din județele Covasna și Harghita se confirmă concluziile formulate de Ioan Bolovan și Cornelia Mureșan, potrivit cărora mișcarea naturală din Transilvania, respectiv natalitatea, nu trebuie asociată neapărat cu majoritatea etnică a unui județ, ci mai degrabă cu un model demografic regional, care este rezultatul mediului geografic, al situației economico-sociale, culturale și religioase. În acest cadru, în perioada analizată, deși populația de etnie română a fost numeric minoritară, ea a făcut dovada unei natalități viguroase, care - împreună cu sporul migratoriu din perioada 1968-1989 - i-a permis să-și mărească ponderea în ansamblul populației celor două județe și să atenueze pierderile substanțiale înregistrate în urma proceselor de maghiarizare.

În lucrare sunt prezentate pe larg caracteristicile rețelei de localități rurale și urbane din județele Covasna și Harghita: tipologie, mărime, densitate, structuri funcționale, evoluții demografice, factori de risc și funcționalități, organizare spațială în localitățile etnic-mixte, componența celor două județe din punctul de vedere al organizării administrative ș.a.

Structura rețelei de localități urbane și rurale din punctul de vedere al funcționalității economice reflectă, în general, nivelul dezvoltării social-economice a județului din ultimele decenii, orientată spre punerea în valoare a resurselor materiale și umane din zonă. Din punctul de vedere al structurii etnice, cele 105 sate nou înființate între anii 1850-1992 sunt: 87 monoetnice (34 românești și 53 maghiare) și

numai 18 etnic-mixte. Pentru climatul de co-viețuire interetnică din zonă relevant este faptul că 83% din totalul satelor înființate în cele două județe sunt monoetnice și numai 17% etnic-mixte.

Există sate care au dat dovadă de un dinamism accentuat, populația sporind în 25 de ani cu 10-15%. Din punct de vedere al structurii etnice a populației din cele 12 localități care au înregistrat creșteri demografice, 6 sunt monoetnice românești; 4 monoetnice maghiare și 12 etnice mixte. Majoritatea acestor localități au importante comunități de țigani. În toate aceste localități, cartierele sau străzile locuite de români sunt situate la marginea dinspre pădure. În aceste spații, românii și-au construit biserica ortodoxă, școala confesională și casa culturală proprie. Această dispunere spațială reflectă în plan simbolic marginalizarea socială a românilor, situație în care s-au aflat până la Unirea din 1 Decembrie 1918, în perioadele 1940-1944 și 1952-1968, și parțial după 1989.

Structura confesională a celor două județe este în strânsă legătură cu structura etnică a populației acestora. De regulă, românii aparțin confesiunilor ortodoxă și greco-catolică, iar maghiarii confesiunilor romano-catolică, reformată, unitariană și evanghelică (luterană). Recensămintele din 1992 și 2002, consemnează creșterea numărului credincioșilor neoprotestanți, ce aparțin ambelor etnii. Există și diferențieri privind ponderea diferită a acestor confesiuni în totalul populației celor două județe. Până în 1848, majoritatea populației românești din județul Covasna a fost ortodoxă (18,5% din totalul populației județului, față de 2,1% greco-catolici, la recensământul din 1930), în timp ce în județul Harghita, greco-catolicii au fost mai numeroși (7,4% din totalul populației județului, față de 3,1% ortodocși, la același recensământ din 1930). Până în 1930, reformații au format majoritatea populației județului Covasna (40,2%, iar romano-catolici doar 32,3%, la recensământul din 1930), iar romano-catolici, au format și formează majoritatea populației județului Harghita (65,7%, în 1992, iar reformații doar 13,6%, la recensământul din 1992).

Datele referitoare la distribuția populației județului Covasna, după religia declarată la recensământul din 2002, arată că 36,1% sunt de religie catolică, 33,4% reformată, 22,4% ortodoxă, 4,4% unitariană, 1,4% penticostală. Se remarcă creșterea semnificativă a acelor care s-au declarat aparținătorii confesiunii peni-

costale (+63,1%) și baptistă (+12,1%). A crescut și numărul ateilor și a celor fără religie (+90,4%). Pe localități, populația de religie ortodoxă corespunde structurii populației române, iar cea maghiară este proporțional împărțită între religiile romano-catolică, reformată și unitariană.

Numărul persoanelor din județul Harghita care s-au declarat la recensământ de religie ortodoxă este de 43.275, reprezentând 13,27% din totalul populației. Din totalul populației, 212.734 persoane (65,25%) și-au declarat apartenența la religia romano-catolică; 518 persoane (0,16%) la cea greco-catolică; 41.264 persoane (12,66%) la cea reformată; 23.219 persoane (7,12%) la cea unitariană, în timp ce 632 persoane s-au declarat fără religie și atei, reprezentând numai 0,19% din total.

Din analiza informațiilor demografice oferite de recensămintele populației pentru județele Covasna și Harghita în perioada 1850-1992, urmărind corelația dintre etnia și confesiunea românilor din localitățile celor două județe, se observă că, în timp ce în multe localități numărul românilor cunoaște mari fluctuații (deosebi între recensămintele din 1910, 1930, 1941), numărul credincioșilor ortodocși și greco-catolici (cu excepția anului 1941) nu înregistrează asemenea valori fluctuante.

Examinând evoluțiile recente ale mișcării naturale a populației, se observă că județul Covasna se caracterizează, în general, prin fenomene demografice de intensitate medie, dar cu valențe pozitive; rata natalității a fost până în 1992 superioară mediei pe țară, iar rata mortalității a continuat să fie mai scăzută decât la nivel național. Natalitatea are valori apropiate, atât în urban, cât și în rural, pe când mortalitatea este deosebit de scăzută în urban (78 ‰), dar de două ori mai intensă în rural. Cu câteva excepții (raportul de dependență, rata de mortalitate infantilă, ponderea căsătorităților și necăsătorităților), nivelul principalilor indicatori demografici sunt foarte apropiați de cei înregistrați la nivel național. Tendința de după 1989 a fenomenelor demografice s-a înscris în tendința generală a țării: reducerea cu peste o treime a numărului de nașteri (de la 17,8 ‰ la 11,2‰) și creșterea cu 18% a numărului de decese (de la 10,4‰ la 11,5‰). S-a redus mai accentuat natalitatea în urban și mai puțin intens în rural, astfel că ruralul are în continuare o fertilitate mai ridicată.

În structura pe vârstă a județului Harghita, se observă o caracteristică semnificativă, care

reflectă un proces de îmbătrânire demografică, determinată de creșterea numărului și proporției persoanelor adulte și vârstnice, îndeosebi a celor de 60 de ani și peste această vârstă, concomitent cu scăderea numărului și proporției populației tinere, în vârstă de sub 15 ani. Fenomenul de îmbătrânire demografică este mai pregnant la populația de sex feminin, unde proporția persoanelor vârstnice de 60 ani și peste (17,6%) este mai ridicată decât la populația masculină. Tendința de îmbătrânire demografică este mai rapidă în mediul rural decât în cel urban. Astfel, dacă proporția populației vârstnice de 60 ani și peste, în totalul populației din comune, este de 21,2%, aproape dublu decât în mediul urban (și în creștere față de anul 1977, când era de numai 18,4%), în totalul populației feminine rurale proporția persoanelor vârstnice este de 23%, deci aproape un sfert din femeile care locuiesc în comune.

La recensământul din 7 ianuarie 1992, în județul Harghita, numărul persoanelor căsătorite era de 168.723 (48,4%) din populația totală, cel al persoanelor necăsătorite era de 149.710 (42,9%), iar cel al persoanelor văduve și divorțate era de 29.843 (8,6%). Factorii de natură socio-economică, legislativă și de comportament al familiei, care influențează fertilitatea feminină, s-au modificat substanțial în ultimele două decenii și au avut ca efect reducerea numărului de copii născuți vii. Astfel, numărul mediu de copii născuți vii, la 1000 de femei în vârstă de 15 ani și peste, a fost în 1992, de 1919 copii față de 2193 copii, cât reveneau în medie la 1000 femei în 1977.

Principalii indicatori demografici (evoluția populației, compoziția pe vârste sau sexe, rata natalității și a mortalității etc.) specifici satelor din județele Covasna și Harghita, în perioada 1850-2002, pun în evidență o anumită evoluție demografică (conform celor două modele explicative- modelul demografic echilibrat și modelul dezechilibrat). Pentru perioada 1992-2002, se constată o anumită stagnare a depopulării majorității localităților rurale și, în unele cazuri, chiar sporirea populației, ca urmare a colapsului marilor întreprinderi industriale din orașe și a întoarcerii la sate a unei părți din foștii muncitori industriali.

Studiile mai vechi și mai noi pe tema mișcării migratorii din arealul studiat au reliefat faptul că emigrația în și din Ardeal, și în cadrul acestuia, din și în așezările "secuiești", a fost continuă și de mari proporții, de-a lungul

secolelor, perioade îndelungate, nefiind legată de factorul etnic. Mișcarea migratorie a cuprins deopotrivă pe secui, ca și pe români, armeni, țigani sau alte naționalități. În funcție de conjunctura politică, favorabilă sau mai puțin favorabilă, internațională, regională sau locală, îndeosebi din Transilvania, Muntenia și Moldova au avut loc mișcări de populație de o parte și de alta a Carpaților, fluxuri migratorii ce au circulat pe "străzi cu sens dublu". Amploarea și intensitatea acestor fluxuri au fost favorizate de așezarea geografică, respectiv de statutul de "ținuturi de graniță", graniță care multe secole nu a avut un traseu stabil. Intensele mișcări de populație de o parte și de alta a Carpaților au fost favorizate de economia complementară, schimburi economice vitale, multiplele și statornicele raporturi interumane (colaborare, ajutor reciproc, solidaritate umană, căsătorii mixte).

Prelucrând datele demografice referitoare la migrație din recensămintele anilor 1966, 1977 și 1992, în domeniul amintit, Traian Rotariu și Elemer Mezei formulează aprecierea conform căreia județele Covasna și Harghita nu au constituit centre de imigrare cu indice de atracție mare. Proporția celor ce s-au născut în alte județe este sub media pe țară de 17%, în județul Covasna fiind de 15,7%, iar în județul Harghita de 10,6%. Nivelul de imigrare calculat, luând ponderea celor domiciliați în alt județ în rândul celor ce s-au născut în județul respectiv, a fost pentru județul Covasna de 20,6 % în 1966, 20,4% în 1977 și 15,1 % în 1992, situând județul pe locurile 11, 15 și 26 în rândul județelor țării.

Aria de atracție în ordinea numărului imigranților, la recensământul din 1992, pentru județul Harghita este: Mureș, Bacău, Covasna, Neamț, Brașov, iar pentru județul Covasna: Harghita, Brașov, Mureș, Bacău, Cluj. Rezultă că în Covasna și Harghita nu apare nici pe departe o imigrație masivă din județele Moldovei care să modifice ponderea majoritară a populației urbane maghiare din zonă. Făcând bilanțul acestor mișcări, Traian Rotariu și Mezei Elemer formulează o concluzie clară: Covasna ajunge, la recensământul din 1992, județ de imigrație (e drept cu cifre foarte modeste), după ce anterior era, clar, unul de emigrație. Nivele asemănătoare caracterizează și mișcarea migratorie din județul Harghita.

Analiza proceselor și schimbărilor demografice ce au avut loc după înființarea județelor Covasna și Harghita, și ca urmare a dezvoltării

lor economice, sociale și urbanistice, trebuie să evidențieze și următoarele aspecte: creșterea populației românești a avut loc în principal în orașele din zonă, îndeosebi în cele două reședințe de județ: Sfântu Gheorghe și Miercurea-Ciuc; structura etnică și confesională a majorității comunelor monoetnice maghiare a rămas neschimbată (în fiecare localitate s-a stabilit un număr mic de intelectuali români - profesori, medici, polițiști, specialiști în agricultură - veniți prin repartitie la absolvirea instituțiilor de învățământ superior); odată cu dezvoltarea economică și urbanistică și crearea unor noi locuri de muncă, s-au întors acasă foarte mulți maghiari, plecați în anii 1948-1968 în alte zone industriale ale țării; după cum s-a văzut, schimbul de populație s-a făcut în primul rând cu județele vecine, apoi cu județele din Transilvania și în mică măsură cu cele din Moldova și Muntenia. Problema românizării secuimii, prin colonizarea românilor de peste Carpați este o temă falsă, întreținută și astăzi artificial în mass-media maghiară.

În acest spațiu, în perioada de referință au avut loc "*câștiguri demografice vremelnice*" prin creșterea artificială a unor "*maghiari statistici*", deveniți "*români statistici*" și apoi iar "*maghiari statistici*". Pe lângă cetățenii de etnie maghiară sau română care au emigrat efectiv în Ungaria și România, în 1919 și 1940, a existat un număr de persoane care în fapt au rămas în localitățile lor, cunoscând numai o "*mobilitate interetnică*" consemnată în recensăminte. În rândul acestora se află și cei peste 22.000 de locuitori ai zonei, români vorbitori de limbă maghiară, pe care recensământul din 1930 i-a consemnat de etnie română, iar cel din 1941 de etnie maghiară. Trecerea de la etnia română la cea maghiară s-a realizat mai târziu, odată cu trecerea efectivă la una din confesiunile de expresie maghiară.

Un interesant exemplu de asumare a identității îl oferă romano-catolicii (ceangăii) din Moldova stabiliți în județele Covasna și Harghita.

Odată stabiliți în județele menționate - în principal pentru ocuparea unor locuri de muncă în orașe, dar și ca urmare a căsătoriilor - majoritatea romano-catolicilor moldoveni își manifestă, prin întreg comportamentul lor, fără echivoc, fără constrângeri și fără "*drame interioare*", apartenența la naționalitatea română. Această realitate poate fi cuantificată prin câteva dimensiuni concrete, cum ar fi: opțiunea pentru învățământul în limba română, demersurile făcute pentru deslășurarea servici-

ilor religioase în limba română, participarea la viața culturală și comunitară românească, folosirea mass-media scrise și electronice în limba română, formarea și frecventarea grupurilor de prieteni români. Este și acesta un argument hotărâtor ce vorbește elocvent despre identitatea reală a majorității romano-catolicilor (ceangăilor) originari din Moldova, stabiliți în județele Covasna și Harghita, cât și despre identitatea părinților și înaintașilor acestora din localitățile de proveniență din Moldova.

Din datele preliminare ale recensământului din 2002 rezultă că, în perioada 1992-2002 numărul absolut al populației județelor Covasna și Harghita scade (ca de altfel și al populației României), ca efect conjugat al emigrației și al unui spor natural negativ. Dacă, în ceea ce privește populația stabilă totală, descreșterea înregistrată se înscrie în trendul general al societății românești de după 1989, modificările din structura etnică și confesională a populației celor două județe nu au fost "*spectaculoase*". Se poate observa o anumită inerție, și o evoluție lineară a proceselor demografice, diferită de percepțiile specifice cunoașterii comune, sau celor care circulă îndeosebi în mass-media.

În perioada celor două recensăminte, populația județului Covasna a fost de 222.274 locuitori și a scăzut cu 10.982 persoane, adică cu 4,7%. Populația de naționalitate română înregistrată a fost de 51.665 persoane, reprezentând 23,2% din populația județului; față de recensământul din 1992 numărul românilor a scăzut cu 2.921 persoane (-5,4%). Un număr de 164.055 persoane aparțin etniei maghiare (inclusiv secui) și reprezintă 73,8% din populația județului, numărul acestora a scăzut cu 11.447 persoane (-6,5%). Numărul rromilor a înregistrat o creștere importantă în perioada recențată de la 2.641 la 6.022 persoane și reprezintă 2,7% din populația județului. La recensământul din 2002, structura populației după limba maternă este apropiată structurii pe etnie: 24,9% vorbesc limba română, 74,9% au declarat că vorbesc limba maghiară. Față de 51.665 români, 55.328 au declarat ca limbă maternă româna, iar față de 164.055 maghiari, 166.473 au declarat ca limbă maternă maghiara. De remarcat că, din 6.022 rromi, doar 180 persoane vorbesc limba romani, restul au declarat ca limbă maternă ori româna ori maghiara.

La 18 martie 2002, potrivit rezultatelor preliminare ale recensământului, populația stabilă

a județului Harghita a fost de 326.020 locuitori, cu 22.315 locuitori mai puțin decât la recensământul din 1992, respectiv 6,4%. În ceea ce privește structura populației pe sexe, ca și la recensămintele anterioare, în 2002 se menține o ușoară predominare numerică a populației de sex feminin. În prezent, raportul între sexe este de 1014 persoane de sex feminin la 1 000 persoane de sex masculin.

Pe medii de viață socială, se constată în 2002, comparativ cu anul 1992, creșterea ponderii populației rurale (de la 54,33% la 55,87%), concomitent cu scăderea ponderii populației urbane (de la 45,67% la 44,13%). Distribuția teritorială a populației a înregistrat modificări importante, în perioada 1992-2002, sub influența combinată a nivelului diferențiat al sporului natural, al fluxurilor migratorii interne și a intensității migrației externe.

Numărul persoanelor care s-au declarat români la recensământ a fost de 45.850, reprezentând 14,06% din populația județului, cel al persoanelor care s-au declarat de etnie maghiară a fost de 275.722, reprezentând 84,57%, iar cel al persoanelor care s-au declarat de altă etnie se ridică la 4.448, respectiv 1,37% din populația totală, ponderi care se mențin aceleași ca la recensământul din 1992. Numărul populației de etnie română a scăzut cu 6,3% în ultimii 10 ani, iar numărul populației de etnie maghiară s-a redus cu 6,5%. La recensământul din 2002, structura populației după limba maternă este în concordanță cu structura după etnie. Rezultatele preliminare ale recensământului din 2002 evidențiază faptul că 46.377 persoane, respectiv 14,23% din populație, au declarat ca limbă maternă, limba română. Un număr de 278.119 de persoane (85,31% din populația județului) au declarat ca limbă maternă limba maghiară, iar un număr de 1.524 persoane, altă limbă maternă (0,46%). Se constată că numărul persoanelor care au declarat ca limbă maternă limba română este mai mare decât numărul celor care s-au declarat de etnie română (cu 527 de persoane), iar numărul persoanelor care au declarat ca limbă maternă limba maghiară întrece pe cel al celor care s-au declarat de etnie maghiară (cu 2.397 persoane).

Rezultatele preliminare ale Recensământului din martie 2002, din județele Covasna și Harghita, au dat răspuns unor obsesii precum "contorizarea etnică", "schimbarea compoziției etnice", întreținute de mass-media locală, arătând în același timp, efectele perverse ale

unor demersuri politice de genul "legitimației de maghiar".

În capitolul consacrat comunităților etnice din Sud-Estul Transilvaniei, altele decât românii, sunt prezentate principalele etnii care trăiesc sau au trăit în acest areal: maghiari, secui, evrei, armeni, germani, greci ș.a. Având în vedere vasta bibliografie existentă privind maghiarii și secuii ardeleni, nu am insistat asupra acestor teme.

Un interes științific, și nu numai, prezintă, în schimb, translatarea de la identitatea "secuiască" la cea maghiară, fiind cunoscut faptul că în "ținutul secuiesc", la ultimile recensăminte, de naționalitate secui s-au declarat doar câteva sute de persoane. Încă de la recensământul din 1850, diferențierea maghiar-secui nu s-a făcut pe criterii etnico-lingvistice, ci datorită specificului situației lor juridice. Translatarea de la identitatea "secuiască" la cea "maghiară" are aspecte comune, dar și elemente specifice cu translatarea de la identitatea "săsească" la cea "germană", puse în evidență de Rudolf-Ioan Poledna. Ca și în cazul sașilor, heteroidentificarea "secuilor" cu "maghiarii" este așa de categorică, încât datele, dar și diferitele discursuri, suspendă, *de facto*, diferențele existente între aceste grupuri de populație, acreditând ideea unității și omogenității lor.

În spațiul analizat de noi, fenomenul de asimilare etnică, prin maghiarizare, a cuprins deopotrivă, atât pe români, cât și pe țigani, evrei, armeni, germani. El a avut drept consecință pierderi etnice importante pentru aceste grupuri etnice, pierderi care au contribuit, în timp, la menținerea unei majorități maghiare în zonă, percepută ca un "puternic bloc maghiar". În ambele județe, ponderea celor de altă etnie a scăzut, în perioada 1850-1992, de la cca. 3% din totalul populației la 1%. De remarcat scăderea din orașele județului Harghita a persoanelor de altă etnie de la 9,69 % în 1850 la 0,97%, dispărând, printre alte comunități românești, puternica comunitate a armenilor (1.235 persoane în 1850, din care 1.144 în Gheorgheni) și germanii (518 persoane în același an). Este surprinsă astfel, de către Traian Rotariu, o tendință numită de "omogenizare etnică", în sensul că procente etniei dominante sunt, în multe cazuri, în 1992, mult mai aproape de 100 % decât erau în 1850. Dacă la acestea adăugăm, numeroasele comunități românești asimilate, se poate aprecia că zona este un "melting pot" (creuzet), în care toate aceste etnii au fost asimilate de către cea

maghiară (teză formulată de Nicolae Iorga, la începutul sec. XX și contestată vehement de către istoricii maghiari).

De fapt, realitatea etno-demografică din județele Covasna și Harghita este departe de imaginea unui bloc etnic maghiar compact. În cele două județe există un număr însemnat de persoane cu dublă ascendență identitară, există grupuri cu apartenență controversată (cel mai mare este grupul de țigani), apoi ezitanți, nostalgici după etniile dispărute etc.

Prezentarea specificului identitar al țiganilor (rromilor) din județele Covasna și Harghita (faptul că majoritatea dintre ei sunt vorbitori de limbă maghiară și/sau română, și foarte puțini de limba romani) este însoțită de rezultatele unei acțiuni de recensare a populației de țigani, prin heteroidentificare. Pornind de la aprecierea conform căreia, cifrele înregistrate la ultimele recensăminte sunt "îndoielnice", am efectuat o operațiune de heteroidentificare a populației de rromi (țigani) din județul Covasna, cu sprijinul autorităților din fiecare localitate. Prin centralizarea informațiilor obținute, putem aprecia că în județul Covasna, existau, la începutul anului 1997, peste 20.000 de rromi (20.175) față de numai 2.641 înregistrați prin autoidentificare la recensământul din 1992, ceea ce reprezintă aproape 9% din populația totală a județului. În județul Harghita populația de rromi stabilită prin heteroidentificare era de 14.611 de persoane (4,2% din totalul populației, față de doar 3.827 declarați la recensământul din 1992, din care 10.984 (75,2%) trăiesc în mediul rural și 3.627 (24,8%) în mediul urban). Populația în vârstă de până la 18 ani reprezintă 38,5% din totalul populației țigănești. Mai mult de jumătate din populația de vârstă școlară (2.344 persoane) este neșcolarizată.

Analiza mobilității interetnice și interconfesionale a fost focalizată pe surprinderea dimensiunilor și evoluției procesului de asimilare a populației românești și a celei de alte etnii din spațiul istoric denumit *Secuime*. După așezarea secuilor în curbură interioară a Carpaților (în sec. XIII), documentele medievale amintesc, alături de aceștia, și pe români având rosturi militare. Treptat, pe măsura crodării statutului de egalitate, și sporirii privilegiilor secuilor, în arcalul sud-est transilvan, a avut loc un intens "proces de secuizare", desfășurat mai întâi, în mod natural, pe cale pașnică, în condițiile unui spațiu de interferențe pe mai multe planuri. Procesul de secuizare a românilor (analizat pe larg de Nicolae Iorga, George

Popa-Lisseanu, Sabin Opreanu, Ion I. Russu, Ștefan Mănciulea, Teodor Chindea, Ioan Ciolan, Ioan Ranca, Mihai Racovițan, Ioan Bolovan, Vasile Lechințan, Gheorghe Sisestean, Anton Coșa, Pál Edith, Liviu Boar, Oláh Sándor ș.a.) s-a produs deci, de-a lungul secolelor, lent, pe cale pașnică și naturală, datorită sistemului privilegial din zonă. Au existat însă și presiuni și constrângeri de natură etnică și confesională. Spre deosebire de acesta, procesul de maghiarizare s-a desfășurat și pe cale violentă, de constrângere, de trecere forțată a românilor vorbitori de limba maghiară din satele etnic mixte la religii de expresie maghiară, maghiarizarea fiind un demers conceput și implementat de factorii politici, începând cu prima jumătate a sec. al XIX-lea. Asimilarea este un proces complex, compus din numeroase faze succesive, ce se suprapun, în timpul cărora are loc renunțarea la propria limbă și adoptarea alteia în loc, ca și un complicat mixaj și o adaptare a codurilor culturale, caracteristicilor structurii sociale și a specificității lor afective. Dizolvarea totală în organismele informale ale societății acceptate este precedată de etapa aculturalizării, preluarea limbii comunității acceptate, însușirea codurilor culturale de bază, urmate de integrarea structurală, socială, când în sistemele de relații publice mecanismele de integrare devin preponderente față de cele antagonice. Dacă asimilarea lingvistică a românilor din actualele județe Covasna și Harghita, a intervenit mai devreme decât cea religioasă, din necesitățile comunicării interumane cotidiene, asimilarea religioasă s-a constituit într-un proces îndelungat, plin uneori de obstacole administrative, care s-a desfășurat mai lesnicios în parohiile greco-catolice și mai dificil în parohiile ortodoxe.

Existența unui segment de populație de limbă maghiară, dar cu credințe specific românești, care în valori absolute a reprezentat, la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, peste 20.000 de persoane, nu poate fi explicată decât prin faptul că respectivii locuitori sunt români secuizați fie la prima, fie la a doua generație (Bolovan, I). O contribuție extrem de valoroasă la clarificarea problemei "secuizării" românilor o reprezintă și prezența numeroaselor antroponime românești în majoritatea localităților din fostele scaune secuiești, realitate pusă atât de bine în evidență de Ion I. Russu și Ioan Ranca.

Grupul minoritar român din estul Transilvaniei, prin natura lui, a fost permeabil la influențe externe, neputându-și, altfel păstra

vitalitatea, în contextul "atacului" asimilativ susținut de majoritatea locală maghiară. Atitudinea deschisă față de această majoritate a condus la integrarea în etape a românilor. Cei integrați lingvistic se delimitau față de secui prin apartenența la religia ortodoxă și greco-catolică. Unele cercetări recente au relevat că specificul maghiarilor și al culturii maghiare în zona Covasna-Harghita este tendința de absorbire a oricărui grup alogen - români, germani, țigani, dublată de cea de enclavare, separare brutală de cei ce le rezistă și vor să-și păstreze identitatea proprie. Ca mediu aculturativ, aici cultura maghiară este puțin deschisă la interschimburi culturale reciproce, puțin permisivă și ospitalieră față de nevoia celorlalți de a-și afirma și dezvolta propria identitate, pe care o apreciază ca pe o amenințare la identitatea lor.

În abordarea efectelor contradictorii ale familiilor etnic mixte, s-a pornit de la premiza conform căreia căsătoriile interetnice și interconfesionale reprezintă un mecanism sociologic de schimbare al volumului demografic al unei comunități. Acest tip de căsătorie este legat atât de mecanismele de dominație culturală, cât și de cele de dominație politică, prin intermediul sistemelor de valorizare socială a grupurilor etnice și religioase. Și pentru românii din "secuime", căsătoria mixtă a reprezentat un instrument de alterare a purității etnice, materializat într-un comportament matrimonial discriminatoriu, bazat pe ostilitate față de căsătoriile mixte și față de ideea înrudirii cu "celălalt", "străinul". Structura în județul Covasna, arată că din cele 55.624 nuclee familiale complete, o pondere de 95,1% erau nuclee omogene sub aspect etnic - soții având aceeași naționalitate - iar un număr de 2.724 nuclee, respectiv 4,9% din totalul nucleelor complete aveau soți aparținând unor naționalități diferite, constituind nuclee mixte. În județul Harghita, din totalul celor 83.787 nuclee familiale, 2.960 sunt nuclee etnic-mixte reprezentând 3,5% din total. Dintre concluziile desprinse din cercetările efectuate în județul Covasna de către Lily Rain, rezultă faptul că, pe de o parte, "prin urmările pentru posteritate, căsătoriile mixte duc la întrepătrunderea, contopirea sau dispariția caracteristicilor culturale și antropologice ce deosebesc grupurile etnice, iar pe de altă parte, căsătoriile mixte, se pare totuși că nu șterg frontierele interetnice și subzistă datorită, în parte, supunerii cupurilor neomogene etnic la regulile hipergamiei din societatea în

care trăiesc. Totodată rezultă că familiile etnic mixte tinere dețin un potențial remarcabil și resurse pozitive în a depăși prejudecățile și stările tensionale interetnice și că ele pot contribui la dezvoltarea unor relații pozitive între membrii diferitelor naționalități".

Capitolul "Dimensiuni ale conviețuirii interetnice în Covasna și Harghita" cuprinde probleme referitoare la relația majoritate-minoritate în sud-estul Transilvaniei, aspectele actuale specifice ale relațiilor intercomunitare, influența mass-media asupra integrării, dominării sau segregării culturale, un studiu de caz referitor la Biserica Ortodoxă din "Secuime" în mass-media maghiară, problema autonomiei locale precum și cea a interferențelor etno-culturale româno-maghiare din arcu intra-carpatic.

Zona Covasna - Harghita este o zonă cu o compoziție etnică deosebită, în care "minoritarii" sunt, numeric, majoritari, iar "majoritarii" sunt numeric minoritari. Românii, care la nivel național sunt majoritari, sunt aici minoritari, din punct de vedere numeric, iar maghiarii, care la nivel național sunt minoritari, aici sunt, din punct de vedere numeric, majoritari. De-a lungul timpului, raportul majoritate-minoritate în zona Covasna-Harghita a cunoscut o evoluție contradictorie, influențată de schimbările organizării teritoriale și politice. Compoziția etnică inversată, în raport cu structura ei la nivelul țării, răstoarnă clișeele asupra raporturilor dintre majorități și minorități etnice. Fiindcă, după Marius Lazăr, ambele comunități - și cea maghiară și cea românească - nutresc autosituări și atitudini contradictorii în raport cu autodefinirea națională, pe de o parte, și jocul conviețuirii interetnice, pe de alta. Această observație converge cu o idee lansată de Vasile Dâncu, și anume prezența, în cazul ambelor etnii, a unei fracturi identitare, mai precis a modului în care se trăiește efectiv simultan statutul de majoritate și minoritate.

Românii, care sunt minoritari în această zonă, au tendința de a-și supraevalua prezența, instinctiv, pentru a crea - chiar dacă artificial uneori - ideea unei interculturalități unde li se recunoaște implicit rolul de partener egal (măcar prin prezența în viața celuilalt și a comunității). Respingerea etniei române este declarată și este evidențiată de dorința mult mai redusă a maghiarilor de a-i accepta prezența. Bădescu Claudiu a pus în evidență existența a două mari tendințe: una, a românilor, de a-și maximiza prezența prin uti-

lizarea diferitelor simboluri identitare și alta, a maghiarilor, de a minimaliza prezența românilor, pentru a-și motiva atitudinea și comportamentul, rezultate în urma unui program segregacionist promovat politic și administrativ, care, a prins foarte bine și la nivelul opiniei publice maghiare din acest județ.

Dacă admitem definiția conform căreia *“minoritatea este un grup social ai cărui membri consideră că suferă din partea altor grupuri prejudicii - discriminare, segregare, persecuție sau orice combinație a acestora și dacă ne însușim și observația că minoritatea nu este așa cum pare să arate numele ei, o categorie statistică, ci una social-politică - fiind deci definită prin statutul ei, nu prin cantitate”* (Camil Mureșan), atunci putem constata că și în zona Covasna-Harghita există o interpenetrație a condiției minoritate și majoritate, a unui individ sau a unui grup. Încercând o concluzie, apreciem că românii din Covasna și Harghita reprezintă o majoritate cu status scăzut, o comunitate dezavantajată, supusă unor numeroase discriminări instituționale și *de facto*, care poate deveni o *“minoritate de jure”* odată cu transferul în sfera de competență locală a unor prerogative sporite în domeniul administrativ, economic, cultural ș.a. Maghiarii din zonă reprezintă o minoritate cu status ridicat, o comunitate aflată în situația de minorat simbolic (Achim Mișu) și nu unul efectiv, o comunitate dominantă, aflată perpetuu la putere pe plan local, ce deține monopolul resurselor și are puternice trăsături etnocentriste. În situația în care minoritatea maghiară din zonă domină politic, necesitatea ca ei să beneficieze de protecție juridică dispare. În aceste condiții, cei care au nevoie de protecție, pentru a-și conserva identitatea etnică, sunt românii și nu maghiarii.

Aprecierile făcute de Gheorghe Siseștean referitoare la dimensiunile definitorii ale conviețuirii româno-maghiare din Transilvania sunt, în mare, valabile și pentru județele în care raportul majoritate - minoritate este inversat. În timp ce diferența dintre cele două etnii s-a manifestat cu precădere la nivelul lingvisticului și religiosului, similitudinile sunt vizibile peste tot, la nivelul tehnicilor de habitat, organizarea teritoriului, practicile economice, inclusiv cele ale universului economiei tradiționale. Dacă la nivel comunitar, pe lungi perioade istorice, se poate constata dominanța toleranței și coabitării în termenii similitudinilor și complementarităților, la nivelul elitelor politice, cu intensități și variabilități istorice, se poate constata modelul cultural-politic divergent, resus-

citat periodic și reconfigurat societal în mentalul colectiv de către unele elite politice și intelectuale maghiare.

Din cercetarea noastră rezultă că există o diferență esențială dintre comportarea majorității românilor față de maghiari și cea a majorității maghiarilor față de români, în momentele de schimbare a apartenenței de la un stat la altul sau de regim politic. Astfel, momentele Unirii din 1918, cel al revenirii Ardealului de Nord la Patria mamă din 1944, nu au fost însoțite de acte de răzbunare ale românilor la adresa maghiarilor pentru suferințele și umilintele reale trăite *“sub stăpânire maghiară”*. Aceste evenimente, resimțite atât de dureros de maghiari, în planul simbolic și cel al psihologiei colective, au fost indiscutabil urmate de anumite greșeli și excese în gestionarea de către autoritățile românești a unei zone cu o populație maghiară numeric majoritară. Dar, la nivelul comunităților locale, românii nu au comis acte de violență asupra persoanelor sau instituțiilor identitare maghiare. Nu a fost dărâmată nici o biserică maghiară, nu au avut loc expulzări, deportări, acte de tortură ș.a. În schimb, evenimentele ce au urmat Dictatului de la Viena (septembrie 1940), instalării administrației sovietice (noiembrie 1944) și revoluției din decembrie 1989, au fost însoțite de acte de o maximă intoleranță față de români și românitate, urmate de adevărate epurări etnice.

Unele cercetări recente (Dâncu, Cobianu-Băcanu, Dumbravă ș.a.) au pus în evidență faptul că lipsa unui sistem eficient de protecție a identității etnice a românilor din comunitățile reduse numeric, împreună cu existența unui climat de conviețuire interetnică refractar la prezența alterității, a determinat perpetuarea și accentuarea sentimentelor de frustrare și marginalizare a românilor din foarte multe localități ale județelor Covasna și Harghita. După stilul abordărilor emise, redăm cuvintele unuia dintre subiecții cercetării : *“În Harghita și Covasna, românii, ca oameni, nu o duc rău. O duc bine. Chiar foarte bine, că sunt harnici și muncitori și mai ales dacă cunosc și limba maghiară. Dar este amenințată obștea națională în ansamblul ei, adică școala românească, biserica ortodoxă, limba română și cultura română”*. Deci, am spune, este amenințată românitatea ca realitate etnică distinctivă, ca stare culturală specifică purtătorilor ei, ca mod specific de manifestare pe palierul vieții, muncii și creației. Maria Cobianu-Băcanu apreciază că modelul cultural interetnic din Covasna și Harghita este

cel piramidal, cu vârful format din structuri de conducere politice, etnice, administrative maghiare, bătute de aspirații și acte separatiste, pe când la nivelul de bază al colectivităților locale, se constată existența unui climat de normalitate.

Analiza discursului și comportamentului public al liderilor locali și formatorilor de opinie, așa cum rezultă din conținutul și mesajul materialelor apărute în presa de limba română și maghiară, evidențiază perpetuarea unui deficit de comunicare și de relaționare la nivelul comunităților maghiare și române, neșemnalându-se în intervalul de referință interferențe culturale, viața culturală a celor două comunități desfășurându-se în paralel, în același areal. În presa din județele Harghita și Covasna apare tot timpul un discurs paralel, intens etnicizat. Asupra principalelor teme mediatice, prezente în publicațiile locale, există mediatizări diametral opuse, în presa de limbă maghiară și în cea de limbă română. Accesul limitat la limba maghiară (deci și la presa respectivă) a populației majoritare din România, dar și modul de enclavizare mediativă a populației minoritare în cauză, au ca rezultat un proces de segregare informațională. Prin subiectele abordate și mai ales interpretarea acestora, mass-media maghiară induce în România o *“stare nostalgică”* față de ideea pan-hungaristă. Este un război informațional ce mizează, la nivelul minorității maghiare (dar local majoritare) pe psihologia masei, iar la nivelul majorității populației statului român, pe testarea capacității de reacție a acesteia. După Vasile Dâncu, problema prezentată are două soluții: autoreglementarea și jurnalismul civic.

În presa locală de limbă maghiară, un subiect predilect îl constituie *“expansiunea ortodoxismului în Transilvania”*. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei se bucură de *“un tratament special”*, care reflectă o atitudine ostilă a autorităților locale, invocându-se argumente istorice, juridice, demografice, materiale, politice, toate trezind în rândul populației maghiare suspiciune, neîncredere și un comportament *“necumenic”*. Acest tip de discurs prezintă importanță din punct de vedere sociologic. Grupurile țintă pentru care este construit discursul respectiv sunt, pe de o parte, comunitățile maghiare transilvane, pe de altă parte însă, receptarea lui, sensibil modificată în limbaj, este destinată mediului social-politic românesc și celui internațional.

Raportarea negativă a presei de limbă maghiară și a unor lideri maghiari la Biserica Ortodoxă din Covasna și Harghita nu se face din perspectiva teologică, bazele antagonismului nefiind credința ortodoxă în sine. Cauzele reale ale acestor stări de fapt rezidă în apartenența etnică a credincioșilor. Nu religia ortodoxă, sau chiar *“expansiunea”* ortodoxiei pe *“pământul secuiesc”* îi îngrijorează pe unii lideri maghiari, ci posibila ascensiune demografică românească, ce ar fi determinată de întărirea Bisericii Ortodoxe din zonă.

După 1989, ca o reacție la centralismul excesiv al perioadei comuniste, în peisajul politic românesc își face prezentă ideea de descentralizare și, implicit, cea de autonomie administrativă locală. În discursul public al liderilor UDMR, autonomia apare sub forma puternic etnicizată precum: *“autonomie comunitară”*, *“autonomie etnică”*, *“autogovernare”*- în general existând o ambiguitate a conceptului de autonomie.

Pentru români, afirma Gheorghe Sisestean, amintirea unor experiențe istorice, relativ recente, a făcut ca la nivelul cotidianului, dar și al unor elite politice, aceste variante de autonomie să fie percepute ca un *“surogat de statalitate”*, ca o încercare a unei posibile constituirii a *“substitutului de statalitate”*, în interiorul curburii Carpaților. Sub ideologia măririi autonomiei culturale și locale, Cătălin Zamfir apreciază că, adesea, se ascunde un naționalism specific al minorităților naționale: izolarea, ruperea interacțiunii și comunicării, promovarea altor sisteme de interacțiune. Un asemenea naționalism este distructiv pentru logica statelor naționale, în calitatea lor de forme moderne de globalizare locală. Izolaționismul minoritar este complet diferit de cerințele conviețuirii pozitive și nondiscriminatorii și de imperativul sprijinirii afirmării diversității cultural-etnice. Suntem în fața unui naționalism specific minorităților cu orientare centrifugă. De fapt, aceste două departamente (județe) funcționează autonom, doar formal ele se supun administrației centrale, apreciază Vasile Sebastian Dâncu și, de aceea, reprezentanții societății civile românești consideră că *“în această zonă, în care un electorat stabil și disciplinat prin motivare etnică determină perpetuarea inexorabilă la putere pe plan local a partidului etnic maghiar, indiferent de alternanțele la putere la nivel național, nu se mai poate vorbi de democrație, ci de etnocratie...”*.

Pentru liderii populației maghiare, sud-estul Transilvaniei reprezintă, așa cum s-a mai arătat, o panidee, o zonă nostalgică, dar, în același timp, o *“redută”*. A existat și există un interes deosebit pentru păstrarea unei majorități maghiare în zonă. După pierderea majorității maghiare în principalele orașe din Transilvania, susțin liderii respectivi, trebuie împiedicată o asemenea evoluție demografică în localitățile urbane și rurale din *“secuime”*. În concepția elitei maghiare locale, și nu numai, *“autoguvernarilor”* din Covasna și Harghita le revin răspunderi în păstrarea și afirmarea identității maghiare a populației din *“diaspora”* (prin aceasta înțelegând populația maghiară din celelalte localități ardelenne), precum și pentru *“maghiarimea”* din Moldova (ceangăii romano-catolici).

Evoluția viitoare a structurii etnice și confessionale a populației din județele Covasna și Harghita va fi influențată de climatul de conviețuire interetnică din zonă și de perspectiva formării unei enclave etnice maghiare, dacă nu sunt stopate la timp tendințele de enclavizare și autonomie pe criterii etnice promovate de UDMR. Situația populației de etnie română prinsă într-o asemenea enclavă devine catastrofală, fiindcă norma exclusivității etnice condamnă la o practică asimilaționistă *“rasială”*. Toate acestea se constituie în argumente pentru elaborarea unei strategii, bine concepută și implementată, prin care să se poată asigura o corelare corespunzătoare a *“fluxurilor etnice”* cu *“fluxurile politice”* și prin aceasta transformarea zonei dintr-una apreciată ca fiind cu *“deficit de stabilitate”*, într-una cu o capacitate de absorbție geopolitică, în care caracterul multietnic și pluriconfesional să asigure atenuarea asperităților de orice fel.

În lucrare sunt surprinse și interferențele etno-culturale româno-maghiare specifice arealului sud-est transilvan. Într-unul din primele sale studii, referitoare la legăturile secuilor cu românii, Nicolae Iorga menționa: *“Locuind împreună cu românii și înconjurați din toate părțile de către aceștia, secuii au avut relații multiple economice, sociale, politico-militare, atât cu românii din sudul Transilvaniei, cât și cu cei din Moldova și Țara Românească (Muntenia), înregistrându-se în permanență o circulație asiduă cu deplasări de populație dintr-o parte și alta a munților, prin pasurile Tulgheș, Bicaz, Ghimes, Oituz, Buzău, realitate pusă în evidență în documente, ca și în antroponime și toponime”*. Timp de șapte veacuri, după stabilirea secuilor în

estul Transilvaniei, secuii au avut cele mai intense legături și amestecuri etno-lingvistice, de influențe reciproce cu românii conlocuitori; *“cu secuii avem o simbioză, adică o viață împreună, cu ungerii numai o vecinătate. Deosebirea este esențială”* (Iorga). Rezultatul acestei conviețuiri a condus la numeroase interferențe și similitudini privind *“locuința, felul de lucru, îmbrăcămintea”* a secuilor și românilor.

Conviețuirea de secole a românilor și a secuilor a facilitat circulația motivelor și temelor folclorice, a miturilor, ajungându-se la numeroase similitudini. Datinile secuilor de la nașteri, nunți și înmormântări, credințele deșarte, practicile lor religioase au multe similitudini cu cele ale românilor. Conviețuind cu maghiarii și secuii și aflându-se în apropierea satelor săsești din Țara Bârsei, românii din fostele scaune secuiești au preluat de la aceștia unele nume de persoane și familie, aspecte de îmbrăcăminte, unele practici familiale și de comportament etc. Interferențele sunt prezente și în formele simbolice de control social, rituri de informare, cutume populare legate de momente importante ale vieții omului. Cunoașterea adevărului istoric referitor la interferențele etno-culturale româno-maghiare din sud-estul Transilvaniei, de-a lungul secolelor, va putea constitui baza acțiunilor viitoare de scoatere a secuilor și maghiarilor de sub influența amplelor acțiuni de manipulare la care sunt supuși în prezent de cea mai mare parte a mass-media de expresie maghiară și formarea percepției și autopercepției firești despre locul și rolul lor, cu zestrea culturală specifică, în acest areal din inima României.

Un capitol important din lucrare cuprinde un studiu de caz despre comunitățile românești din județele Covasna și Harghita. În acest context sunt prezentate cercetările și studiile interdisciplinare referitoare la românii din Covasna și Harghita (iar în anexă este redată bibliografia problemei), momentele istorice, sociale și demografice semnificative, până la 1850, principalele instituții identitare-școala, instituții și asociații culturale (în anexă sunt prezentate principalele O.N.G.-uri românești existente în 2002), mass-media în limba română, iar în final personalitățile românești născute sau care activează în zonă, respectiv elite locale de valoare națională.

Câteva lucrări au pus în evidență contextul istoric nefavorabil, momentele dramatice din ultimul secol și jumătate, dar mai puțin s-a scris despre contribuția românilor din această

parte de țară, alături și împreună cu secuii, la formarea patrimoniului cultural-național. În cadrul luptei de afirmare a identității naționale, sau doar concomitent cu ea, ca și semenii lor, românii din Secuime s-au străduit și au reușit să-și construiască, să-și întărească și să valorifice un perimetru în care să poată trăi normal, construindu-și biserici, școli, instituții și asociații economice, culturale, civice și profesionale, însușindu-și normele moderne de conducere și organizare socială, apreciindu-și conducătorii care au acționat pentru păstrarea și afirmarea identității lor culturale, lingvistice și confesionale, exprimându-și cu demnitate, consecvență și verticalitate morală, părerea în problemele de fond care priveau condiția și destinul lor, respectându-și concetățenii de altă etnie și confesiune și militând pentru armonizarea climatului de conviețuire interetnică (Ana Grama). Lucrarea pune în evidență rolul păstorilor, negustorilor, meseriașilor, întreprinzătorilor, agricultorilor români și a altor categorii sociale, în cadrul comunităților românești, dar și al prosperității întregii zone.

Bisericile ortodoxe din "Secuime" ofereau românilor din satele mixte, spații de securitate mentale, imaginare, menite să protejeze în plan simbolic identitatea amenințată. Ca și biserica evanghelică a sașilor, biserica ortodoxă din estul Transilvaniei a fost o biserică a poporului, democratică, autonomă și independentă față de ingerințele autorităților. Ca și la sași, la românii din secuime biserica nu a fost doar o instituție religioasă, ci un element structural major în cadrul societății. Biserica nu s-a limitat doar la a fi o călăuză spirituală, ci a constituit o autentică instanță identitară confesionalo-etnică a credincioșilor săi. Comportamentul religios a fost nota definitorie a identității și comunității tradiționale a românilor din estul Transilvaniei. Comunitatea parohială se suprapunea, de cele mai multe ori până la identificarea totală, cu comunitatea înțeleasă ca rețea de relații și interacțiuni sociale (Poledna R., Nicoară T.).

Un eveniment important în viața românilor din zonă l-a constituit înființarea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, în 1994. Liderii maghiari au observat că, începând cu acea dată, nu se mai află în fața unei comunități cu care se obișnuiseră a o percepe fărâmițată, timorată, abandonată, acum confruntându-se cu o comunitate care are un reprezentat cu o mare putere de atracție, în jurul căruia se organizează din punct de vedere religios, cât și cultural și civic (Bruno).

Orice abordare a vieții naționale românești din sud-estul Transilvaniei nu poate face abstracție de rolul pe care l-au avut organismele de conducere comunitar-culturale, laice și bisericesti. O categorie importantă a acestor organizații o constituiau cele înființate pentru sprijinirea bisericii și a școlilor confesionale, cât și cele cu scopuri de întraajutorare și asistență socială.

Școala în limba română, instituțiile și asociațiile culturale și publicistica românească, s-au constituit în principalii agenți generatori de identitate. Pentru că până în 1918 românii nu au avut publicații proprii, numai corespondența celor din secuime publicată în presa din a doua jumătate a secolului trecut, a relevat modul în care ei erau conexați la viața societății românești transilvane, corespondență ce constituie o interesantă și dramatică frescă istorică a vieții naționale românești din Secuime, mai puțin cunoscută atât de societatea românească a epocii, cât și de istoriografia actuală (Lechințan, Zegrean).

Din analiza circulației elitei românești locale, rezultă că toate marile personalități ale culturii naționale românești născute în zonă s-au realizat profesional și au promovat în ierarhia socială în alte localități din țară, și nu în locurile natale (Miron Cristea, Nicolae Colan, Alexandru Nicolescu, Octavian C. Tăslăuanu, Ghiță Pop, Romulus Ciofleac, ș.a.). În același timp, majoritatea intelectualilor români cu funcții publice în administrație, învățământ, cultură, spiritualitate, economie, și a celor care au condus acțiunile de afirmare a identității românești etc., din cele două județe, sunt născuți în alte localități din țară (de la P.S. Ioan Selejan, episcopul Covasnei și Harghitei, la vrednicii prefecți din perioada interbelică, Valeriu Oțelea și Valeriu Bidu, și la protopopii Ion Moga și Ion Petric din secolul al XIX-lea).

Mulți intelectuali nu s-au acomodat cu accentele de intoleranță interetnică existente în zonă după 1989. O parte din ei au plecat în alte localități din țară, preferând o atmosferă culturală calmă, fără stres și momente de ostilitate și agresiune. La fel se întâmplă și cu tinerii români localnici care, după terminarea studiilor superioare, nu se mai întorc "acasă" în climatul de tensiune și iritare psihică existent în majoritatea localităților etnic mixte.

Din cercetarea noastră a rezultat că, în ultimele două secole, românii din fostele scaune secuiești, și-au construit și le-a fost indus, un mod specific de supraviețuire, un comportament adecvat conviețuirii cu majori-

tatea locală maghiară, caracterizat prin: cunoașterea limbii maghiare, întreținerea unor relații bune cu instituțiile și personalitățile administrației locale, practicarea unui discurs și a unui comportament *“moderat”* de afirmare a identității românești, compromisuri și concesiile făcute în numele bunei conviețuirii. Activismul redus al românilor din comunitățile mici și-a pus amprenta și asupra capacității lor de a întreprinde acțiuni eficiente pentru susținerea propriilor interese identitare, sporindu-le vulnerabilitatea la procesul de maghiarizare. La nivelul memoriei colective, sunt prezente actele de maximă intoleranță din anii 1944-1945, 1956, 1989/1990, ele reprezentând *“cicatrici nevindecate”*, ce exercită o adevărată *“teroare a istoriei”*. Ne aflăm deci, în fața unei *“românități rănite”* care are nevoie urgentă de un *“tratament adecvat”* pentru însănătoșirea ei.

Pornind de la faptul că 60% din totalul românilor din județul Covasna și 40 % din totalul românilor din județul Harghita, trăiesc în localități mixte, în care sunt numeric minoritari, medii de natură să slăbească foarte mult sentimentul de apartenență națională, considerăm că cei aproape 100.000 de români din cele două județe au nevoie de un cadru legislativ, instituțional și logistic care să le asigure prezervarea și afirmarea identității naționale.

Cadrul legislativ creat pentru acest spațiu are nevoie de o fizionomie juridică prin care să se abordeze diferențiat problematica din

județele Covasna și Harghita. Cu alte cuvinte, trebuie să se țină cont de anumite variabile politice, culturale, economice și sociale care construiesc un cod de comunicare special între locuitorii acestei zone: români și maghiari, cod cerut de raportul inversat majoritate - minoritate. Astfel, se impune profilarea unui model special de gestiune a problemelor ce caracterizează comunitatea românească din Covasna și Harghita și, în același timp, trecerea de la constatarea cotidiană și teoretizarea științifică a acestor probleme la operarea lucidă și pragmatică a unor soluții concrete care să se încadreze într-o agendă perenă de management și gestiune al problematicii Harghita-Covasna, indiferent de efemeritatea unui regim politic sau a altuia.

Cerința a fost formulată, încă din perioada interbelică, de către protopopul de Sf. Gheorghe, Aurel Nistor: *“Problema românească din Secuime nu e numai de interes local; ea ar trebui să fie o problemă de stat, una și aceeași pentru orice cârmuire din fruntea țării. Ca să ajungă problemă de stat, ea trebuie mai întâi cunoscută, și încă în toate laturile!”*. Acestui deziderat a încercat să-i răspundă și prezenta lucrare, conștienți fiind că prin demersul nostru am punctat doar câteva teme generale ale unei problematici complexe, a cărei investigare viitoare trebuie să facă obiectul unui program complex de cercetare interdisciplinară.

NOTĂ: Articolul cuprinde concluziile tezei de doctorat *“Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita”*, susținută la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca - 2003, conducător științific prof. univ. dr. Traian Rotariu.

Abstract

Ethnic and Confessional Structures in Covasna and Harghita Counties

The work *Ethnic and Confessional Structures in Covasna and Harghita counties* approaches from an interdisciplinary perspective (demographical, sociological, a local and regional history) the following issues: the reconstruction of the evolution of some demographical phenomena along 150 years (1850-1992 and several preliminary data of the 2002 census); the consequences of some political events (firstly of the exchanges of the territorial organisation) upon the dynamics of the population; the demographical behaviour in eastern Transylvania; the outline of some delimitation lines of the continuation and of the rips that were produced in the studied period; features of the network of local and urban localities; the specific aspects of the ethnic-confession network in south-eastern Transylvania; the mutations intervned in the ethnic and confessional structure of the population of Covasna and Harghita counties in 1850-2002; considerations referring to some demographical processes and structures in the two counties: the recent evolutions of the natural movement, directions and consequences of the migration movement, the amplitude and the dynamics of the assimilation process of the Romanians in the area; the presentation of the main Romanian ethnic communities and, within this frame of a case study concerning the Romanian communities in Covasna and Harghita; the grasping of some dimensions of the inter-ethnic cohabitation and the demographical implications that come from the inverted relation between the existent majority and minority in the above mentioned counties.

Dr. Ioan Lăcătușu